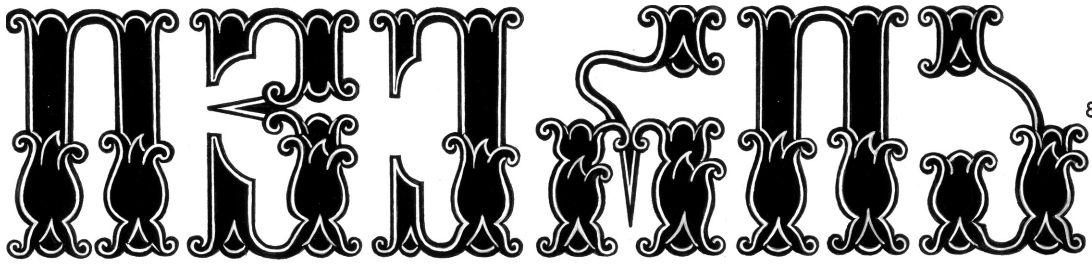

წელიწადი
პირველი

გამომცემი.
1877 წ.

საზოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი.

ფასი 1 ლარი

გამოდის ხუთშაბათობით

ხელის მოწმად: ტფილისს, „ივერიის“ რედაქციაში, მთაწმინდის ქუჩაზე, შიოყვის სახლების წემოდ. №11 ქუთაისს, ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში.

<p>„ივერიის“ ფასი 1877 წელს. ათი თვისა, გაზეთით და გაუგზავნილად . . . 6 მან. — თითო ნომერი — 15 კაპ.</p>	<p>თუ საჭიროება მოითხოვს, რედაქცია გაასწორებს და შეამოკლებს დასახეულად გამოგზავნილ წერილებს. განცხადება მიიღება ქართულსა და რუსულს ენაზე.</p>
--	---

საძიებელი: 1. საქართველოს მატეანე.— II. ომის ამბები.—III საზოლიტიკო მიმოხილვა.—IV. დიდოელების არეულობა და კახეთი (მემდევ). — V. სავათნავას ლექსები—VI. ბრძოლა ომის დასახვეობლად (მემდევ) — VII განცხადებანი.

საქართველოს მატეანე

(„ივერიის“ კორესპონდენცია.)

კოლა — მე არა მგონია ამისთანა დაუდევნელობა, როგორც ჩვენშია, სადმე იეოს ეველამ იცის დიდმა და ზატარამა, რომ წელს სომხეთში დიდი საქონლის ჭირია, აბა თუ ერთმა ხელის-უფალმა ხელი გაანძრიოს და თუ არას იქმს, გულმტკივნეულობა რამ ახვეწოს მაინც ხალხსა. კოდის ახლო-ძახლო ბევრს ალაგას ჭირისაგან დახოცილი საქონელი ჰქრია გზა და გზა. როგორც ეტეობა, ჭირიანი საქონელი ხალხს გაუტეავენია, იმიტომ რომ არც ერთ ლემზედ ტეავი არ მინახავს, თუძცა ლეში სხვა ფრივ ხელუხლებელი იეო და სრულიად მთელი. ნუ თუ ნადირიც ერიდება ჭირიანს საქონელს, რომ დახოცილთა ლეში ასე ხელუხლებლად დარჩომილა. თუ ასეა,—ხელის-უფალნი თუ კაცთაგან სიფრთხილეს არ ჰსწავლობენ, ნადირთაგან მაინც აიღონ მაგალითი. ჰქრია ეს მძოვრი გზებზედ და მინდვრებზედ, ახდის ერთი საშინელი სიმერალის სული, ჰსწამლავს გარემომო ჰაერს და საკვირველიც არ არის, რომ ამის შემდეგ ადამიანის ჭირიც გაჩნდეს. ნეტა რას ჰფიქრობენ ისინი, ვისაც მინდობილი

აქვთ იმაზედ ფიქრი და მზრუნველობა! რისთვის არიან, თუ არ ამ ქვე დღისთვის. რა არის, ერთი სასტიკი ბძანება გასცენ, რომ ჭირიანი საქონელი რომ მოკვდება, არავის არ მისცენ ნება გატეავენისა და უსათუოდ ღრმად ჩაფლან ხოლმე. ამ ბძანების აუსრულებლობის გამო ერთ ორს სოფლის მოხელეს კაცს ჯარბიმა გადაახდევინონ ან საცა დაუფლელი მძოვრი ნახონ მამასახლისის ხარჯით დააფლევინონ და ნახავთ ეგდება სადმე კიდევ მძოვრი ქვეენისა და ხალხის მოსაწამლავად, თუ არა.

28 აგვისტოს გაურახის მინდვრებზედ კოდიდამ დიდი ცეცხლი ჩანდა. ამბობენ, თათრებმა ჩვეულებისა მებრ, თავიანთ მოძმეთა და თანა მოსახლეთა ძნებს გადამტერების გამო წაუკიდესო. ეს გულის ამღრევი და საზარელი ჩვეულება ხშირია თურმე ბორჩალოს თათრებში. თუ ვისმეს ვისგანმე წეენა ახსოვს ჯავრს იმით იხდის, რომ მხად მოტანილს ძნას, ფრთა მოქცეულად დადმულს თავის მაწეენარისას, წავა და წაუკიდებს ცეცხლსა ამ ბარბაროზულს ქცევას ჯეროვანი ეურადლება უნდა მიექცეს, თორემ დაიღუპა საწეალი და მაშვრალი ხალხი.

კოლაში ესლა შენდება ზატარა მშენიერი საედარი თლილის ქვისა, ამბობენ ხუთას ესესასი თუძანი დაჯდებაო. ამ ეკელესიას ამენებს იქაური მებატონე ლენერალ-მაიორი ალექსანდრე სავინოვი თავის საკუთარის ფულითა. ამ საედართანვე ლენერალ-მაიორი სავინოვი აწირობს სოფლის სასწავლებლისათვის შენობის დადგმასაც. აქაურს ხალხს ძალიან ჰსურს სასწავლებელის გამართვა.

წელს კოდა და მის ახლო-მახლო სოფლებში ზური ძალიან ნაკლებათ მოვიდა, რადგანაც კალიამ მოჰსჭამა. ამბობენ ეს ცხრა წელიწადია, რაც კალია ჰსჭამს აქაურის გლეხ-კაცის ოფლსა. ნეტა ვიცოდეთ ვინ არა ჰსჭამს....

სურამი.—ვის არ აგრძნობინა ახლანდელმა ომმა? ვინ ილანაწარაკებს ამაზე ისე, რომ გულიანათ არ ამოიხროს!...

თუძე კი ჩვენში ისეთი მშვიდობაა, უშიშრობაა. რომ ომიანობას არც კი ვგრძნობთ, მაგრამ გულის მოსაკლავი და გულ საწელავი სურათები კი ბევრი.

თვალები უფრო მოსვენებით და გულნი დამშვიდებულნი გვექმნებოდა რომ ეს უბედური ბერძნები არ გადმოსულიყვნენ სოხუმიდან. საზარელ და გულსაკვდავ ეოფაში არიან ეს საცოდაები! როცა ესენი სოხუმში ეოფილან, ამბობენ, თავიანთვის ეოველი ღონე და სამუალება ცხოვრებისა ჰქონიათ; ჰქონიათ მამულები, უძრავი და მოძრავი ქონება, ეოველი გაწეობილება, რაც მიწის მოქმედისათვის საჭიროა. ახლა ამ არეულობის გამო გადმოცვივრულან აქა და ეოველი თვისი ნაწვავ-ნადავი მონაგარი დაუტოვებით იაქ და წამოსულან რომ სულელები მანც დაინხნან თათრების ხელისაგან. ისე საჩქაროთ წამოსულან და დაუცლით სოფლები, რომ ბევრს ეანებში საქონელი ეომებმული და მინდვრებში შვილებიც კი დარჩენიათ. ველივე ეს რასაკვირველია თათრების ლუკმად შეიქმნებოდნენ.

მაგრამ საბრალოებმა ვერ ინუგემეს თავი აქ გადმოსვლით, რადგან გზაზედაც დიდი შეწუხება გამოუვლიათ, ბევრიც დახოცილან და აქაც დიდს შეწუხებაში არიან. გადმოსვლისავე უძალ ზოგი გადასახლდნენ ბორჯომისკენ, ზოგიც დაიფანტნენ სურამში და სურამის ახლო სოფლებში, იმ იმედით, რომ იქნება დემრთმა ჰქმნასო და სოხუმი ისევ ჩვენ დაგვიბრუნდესო და ისევ უკანვე გადავსხნდეთო ჩვენ ჩვენს მამულშიო, მაგრამ მე ვგონებ, ამ ლოდინში ამ საწულებს ამოვივიდესთ სული „მინამ ჰეტრე მოვიდოდა, ჰავლეს ტეავი გაამრესო“.

მთავრობამ წინადადება მისცა, რომ ისინი გადასახლებულ იყვნენ სახელმწიფო ხარჯით სტავრანპოლის გუბერნიამი და ეუბანის მხარეს.

ბერძნებმა არ მიიღეს ეს ორის მიზეზის გამო: ზირველი, რომ თითქმის არ არის სახლი ავითმოფი არა ჰეგანდეთ—აბა როგორ წავლენ იმ სიძორე გზასა; მეორე, როგორც ზეით მოგახსენეთ, იმედი აქვთ, რომ როცა იქნება ველირსებით კიდევ ჩვენს სამშობლო მამულსაო. ამ თვის ზირველადმისინ ამღვედნენ სულზეთორ მეტ კოპეიკს სახანჯოდ, მაგრამ რადგან უარი სთქვეს ხსენებულს წინადადებაზედა, ევ ულუფაც ჩამოერთოთ. არიან ასე უნუგემოდ და ეოველ მხრით დავიწუებულნი. ადგილობრივი ადმინისტრაცია არავითარ შემწეობას არ ამღვეს და ვინც ჩვენი გლეხების მდგომარეობა იცის, ის დარწმუნებული იქმნება, რომ არც ამათ მხრით მოსალოდნელია რაიმე შემწეობა: „კაჭკაჭს რა აქვს, რომ ევავს რა მისცეს!...მუშაობაც არ სად არის რომ ამით მანც ირჩინონ თავი; მუშაობა არ ეხარებათ, ოღონდ კი სამუშაო იეოს. ისინი ვინც შივ სურამში არიან კიდევ შოულობენ ვანიანრობით სამუშაოს და თითო ოროლა გროშს რჩებიან და ზოგნი აქ მეოფნი სამხედრო ექიმები შემწეობასაც ამღვევენ—მიხედვენ ხოლმე, სოფლებში მეოფები კი უფრო უნუგემოთ არიან. აი გზათ მიმავალთა მე და აქაურმა ერთმა ფერმალმა ვნახეთ ერთს სოფელში შემდგვი სურათი: როცა შვევლით ერთ ხაბზელში, საცა ამ ბერძნებისაგან ერთი მოსახლე დაბინავებულიეო ვნახეთ ამ ალაგზედ გაძლილ ფარდაკზედ მისვენებული სამი მცხედარი; იმათგან ცოტა იქით კუთხეში ორი ავითმოფი იწვა, უკანასკნელ მდგომარეობაში მეოფნი, ამათ გარს ეხვეოდნენ სამი ჰატარა ემაწვილნი. ამ ემაწვილებს კიდევ რა უჭირდათ? უსაკაობისაგამო არა ჰგრძნობდნენ იმ საშინელ უბედურობას, რომელსაც მათ გარშემო თავისი სახარო ფრთები გაეძალა, ის საწულები გულგრილად უეურებდნენ მცხედრებსაცა და სულმობრძეთა სნეულთაცა. ფეხზე დადიოდა მარტო ერთი თხუთმეტი წლის ემაწვილი ბიჭი, რომელმაც არ იცოდა რა ექმნა: მკვდრებზე ეტიონა, თუ ცოცხლებისათვის უური ევდო!..

ისე დღე არ გაივლის, რომ ამათგანი სამი-ოთხი მიწას არ მიაბარონ.

ურიგო არ იქნება, რომ ვისიც რიგია, იმან ეურადლება მიაქციოს ამ „დამის“ შვილებსა, რაიმე ღონისძიება აუჩინონ, დაინხნან საწულები

ამ ტანჯვისაგან და ჩვენც ამ გულ-საკედავ სანახაობისაგან.

არც ჩვენი სურამი გადურჩა წლევეანდელ სხვა და სხვა გვარს სნეულებას მუცელა, წითელა და საქონლის სენი ძალიან გავრცელებულია. ახლა აქ დიდათ საგრძნობელია უექიმობა. ხალხმა გაიწვიტა იმედი მკითხავებზე, რადგან იმათი მკითხაობა ამ სნეულებათა წინააღმდეგ ვეღარასა ჰსჭრის და ფანრით ეძებენ ექიმებს, მაგრამ ჩვენ სოფლებს ვინ აღიწესებს ექიმსა! რამთონი ხალხი იქლიტება ამ უექიმობის გამო—ანგარიში არა აქვს. ამოგანსენებთ ერთ შემთხვევასაც: აქაურ ერთს სოფლებში ერთი ქალი ავით უოფილა ცხელებით. ერთხელ, როცა მისნი შინაურნი უოფილან გარეთ მუშაობაზე, საჭმლის მზადების დროს გული წასვლია და ჩავარდნილა ცეცხლში და წაჰკიდებია ცეცხლი.

როცა ცეცხლს ხორცამდე მიუხწევია გამოფხინ-ხლებულია. იმის ევირილ-წივილზე მოცვივნულან მეზობლები და დაუხსნიათ სიკვდილისაგან. გა-დაჩხენის იმედი არისო, მაგრამ მკურნალი არ არის. გვერდი ისე გამოწვია, რომ ძვლები მთლათ სხანანო. ს. ბავრელი.

იხარეთი.—მოსავლის ზირი შეიცვალა: ბუნებამ ორის თვის გვალვის შემდეგ მოგვამორა თავისი რისხვა და ამ 5 — 9 აგვისტოს მშვენიერი წვიმა მოგვივლინა, რომელმაც თითქმის ამომწვარი სიმინდი სულზედ მოიუვანა. აწ მას თბილის ტაროსის გარდა აღარაფერი ჰსჭირია. ზურის და ქერის მოსავალი მშვენიერია. ვაზს კი აღარაფერი ეშველა რა. სნეულებანი, რომელნიც „ივერიის“ № 24 „საქართველოს მატთანეში“ იყო მოხსენებული ჯერ კიდევ სუფევს იმერეთში. ზირუტევა ჭირიც არ მოგვშორებია. ამ უკანასკნელში თურქულის გარდა ადგილი უჭირავს ერთ გვარს შესავარს სნეულებას, რომელიც ადამიანის მუცელას მგზავსია: ზირუტევი ამისაგან ავით გამხდარი მუცელში იხსნება და მსწრაფლად კვდება. ამ სენს აქ „ჭირს“ უწოდებენ. ამის წამალი არ იციან, რაისაგამო საქონელი მომეტებულ ნაწილად მროხა და ხარი მრავლობით ჰსწვდება. კულაშიდამ ფარცხა-ნაუანეში მოვდიოდი და მარტო ამ ორ სოფელშია, რომელნიც ერთი-

ერთმანერთზედ 30 ვერსტის სივრცეზეა, ორმოცამდე მროხა და ხარი ზოგან მკედარი და ზოგი მომაკედავი ვნახე მე თვითონ.

ი ა ი ძე.

— აი ამ ზირუტევის ჭირის ვითარებაზედ რას იწერება მეორე კორრესპონდენტი გურიიდან: „ეს სნეულება იწეება იმით, რომ ზირუტევეს უცებ უურები ძირს ეშვება, თვალში ცრემლი მოხდის და მთელს აგებულებაში რაღაც სიზანტე და დაღალულობა ეტეობა. მეორეს თუ მესამეს დღეს ზირუტევი საჭმლის ჭამას თავს ანებებს, თან კვნესა და ხშირათ ტანში ძვერაც მოხდის; შემდეგ ამისა ზირუტევეს მწვანეთ ნაღველის ფრად ტანიდამ ასაქმებს, თან ოფლს ასხავს და ზირიდან საშინელი სიმეწრალე ამოხდის. ერთს კვირანზედ, ანუ ცოტათი ადრე ზირუტევი კვდება საშინელის ტანჯვით და მწუხარებით. შესანიშნავია რომ ამ სენით მკედარი ზირუტევი რომ გასჭრათ, მაშინ ნახავთ შემდეგსა: მთელი შიგნეულობა ფერ-ცვლილია, თითქოს ვისმეს მოეწარმოოს, ეველანზედ უფრო გამოცვლილია სანაღველო ბუშტი, რომელიც მეტად გადიდებულია.“

„სხვა და სხვა გარემოებამ და სნეულებამ, და სნეულნბათა შორის ნამეტნავად მუცელკეთილმან ხალხს საქმე გაუჭირა. ხალხი წელში განრილია და არც იცის რით დაისხნას თავი ამ საშინელის დაჭირებებამ.“

ი. თაყაიშვილი.

ო მ ის ა მ ბ ე ბ ი

26 მარიაშობისთვიდამ, როგორც მოგვხსენებათ, რუსის ჯარი, რომელსაც მიეხრო რუმინის ჯარიც, პლევნასმისდგომია და ცხარისროლა გამართულა. 30-ს სამი გამაგრებული ადგილი ღენერალს სკობელევს დაუჭერია და ერთიც ღენერალ როდიონოვს. მეორე დღეს ბრძოლა ხელმეორედ ატეხილა და ღენერალი სკობელევი იძულებული ყოფილა თავი დაენებებინა წინადლის დაჭერილ ადგილებისათვის. პირველს და ორს ენკენისთვეს სროლა არ შემწყდარა. 2-ს სალამოს ექვს საათზედ ოსმალებს ცხარი სროლა დაუწყევიათ იმ

ადგილისათვის, რომელიც ღენერალ რადიონოვის მიერ იყო დაჭერილი, მაგრამ ვერა გაუწყვიათ რა და უკანვე დაწეულან. 26 მარტისთვის დამოყოლებული 3-ს ენკენისთვის ჩვენის მხრით დაჭრილთა შორის 239 აფიცერია და 9,482 (ცხრაათას ოთხას ოთხმოცდა ორი) ჯარის კაცი; მოკლულთა რიცხვი 3,000 (სამი ათასია). ერთის სიტყვით დაჭრილთა და მოკლულთა შორის მიახლოებით 200 აფიცერია და 12,500 ჯარის კაცი. რუმინის მხედრობასაც დიდი ზარალი მისცემია; ორს ენკენისთვის 60 აფიცერი და 3,000 ჯარის კაცი დაჰკლეს, დაჭრილთა და მოკლულთა რიცხვი ერთად რომ ავილოთ.

– 1 ენკენისთვის ღენერალს ლორის მელიქოვს, რომელსაც მუხთარ-ფაშის ადგილ-მდებარეობა უთვალთვლებია, პატარა სროლა მოსვლია ოსმალებთან; ამ სროლაში ჩვენი ერთი ჯარის კაცა მოუკლავთ და 23 დაუჭერიათ. ოსმალოს მხრით კი მარტო დაჭრილთა რიცხვი 86 კაცია.

– შუა-დაღისტანის რამდენსამე სოფლებში არეულობა მომხდარა; ამის გამო გიორგიევსკის ხიდთან აჯანყებულთა და რუსის ჯარის შორის ომი გამართულა, ჩვენი სამი აფიცერი დაუჭრიათ, ჯარის კაცთა შორის 8 მოუკლავთ და 36 დაუჭრიათ. აჯანყებულთა შორის ათი კაცია მოკლული.

– ჩერნოგორიელებს კიდევ სამ ალაგას გაუმარჯვნიათ.

სუხუმი ეხლა, როგორც მოგეხსენებათ, ჩვენი ხელთ არის და ოსმალოს ჯარი კი უკან გაბრუნდა და თან აფხაზებიც წაასხა, რომელთა რიცხვი დიდძალია. ამის შესახებ გაზეთის ინგლ-ის კორრესპონდენტი ტრაპიზონიდან იწერება შემდეგს: „აქამდისინ (ე. ი. 12-ს მარტისთვის) ოსმალებში გადმოსახლებულთა რიცხვი ოცი ათასამდეა. მათ შორის ცოტაოდნე მეგრელიც ურევია, სამოც სახლობამდე, ესენი აფხაზეთში სცხოვრობდნენ თურმე. ესენი თავის ნებით არ არიან გადმოსულნი და სრულიად არ მალვენ უკან დაბრუნების სურვილს როცა ომიანობა შეწყდება. ამის იმედი აქვთ, იმიტომ რომ მათ არავითარი მონაწილეობა არ მიუღიათ

აჯანყებაში. ბევრმა მათგანმა მფარველობა იტალიის კონსულს მოსთხოვა, რადგანაც ამის მფარველობის ქვეშ იმყოფებიან რუსეთის ქვეშევრდომნი მას აქედ რაც ომი ასტყდა.

„აფხაზები კმაყოფილნი არ არიან თავის ახალის მდგომარეობისა, თუმცა ხონთქარმა თავისი ადიუტანტი გაგზავნა მისაგებებლად, რომლის პირითაც შეუთვალა, რომ რა წამსაც შესაძლო იქნება იმ წამსვე შევუდგები თქვენს დაბინავებასაო. აფხაზელებიც იმიტომ გადმოსახლდნენ, რომ ბევრს რასმეს დაჰპირდა მათ ხონთქარი. იგინი დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ ოსმალოს მთავრობა ჯეროვან ყურადღებას მისცემდა მათ პირველშივე და არ მოუცდიდნენ სამუდამოდ დაბინავებას. მაგრამ იმედი უმტყუვნათ. ეხლა თან და თან დღიურ პურსაც უკლებენ. წარსულ კვირას ღენერალ გუბერნატორს წარუდგინეს თავისი უილაჯობა და სთხოვეს მთავრობამ რაიმე შემწეობა მოგვეცესო ან ფულით ან პურითო. გუბერნატორმა მაშინვე ტელეგრამმა გაგზავნა სტამბოლში, მაგრამ ჯერ არავითარი პასუხი არა მოსვლია.

„ჯერ-ჯერობით ამ ხალხმა თავის ნივთების გაყიდვას მიჰყო ხელი და შიში არის, მერე ქურდობას არ მიადგეს უილაჯობის გამო.

„როდესაც აფხაზელების მოსვლა გაიგო ქალაქმა ძალიან შეშინდა, რადგანაც ისინიო, ამბობდნენ, ქურდობას არიან მიჩვეულნი როგორც ჩერქეზებიო, მაგრამ უნდა მოგახსენოთ, რომ ამ გვარი აზრი ცოტად თუ ბევრად ცილის წამებაა. ჩერქეზებისა და მათ შორის ერთი დიდი განსხვავებაა:

„იქნება ამათაც ჰსურდეთ ქურდობა, მაგრამ ქურდების სახელისა კი ჰსცხვენიათ და ერიდებიან, მაშასადამე ჰგრძნობენ ქურდობის საძაგლობას. ესეც დიდი წარმატებაა ჩერქეზებისა და ქურთების შედარებით.

„მას აქეთ რაც აქ არიან, ამათ არავინ არ უჩივის. მხოლოდ ერთი საყვედურია მათკენ მისაქცევი: იგინი ამტვრევენ თავისის ბინის კარებებს და ფანჯრებს, ხეხილებს ჰგლეჯენ ცეცხლის გასაჩენად საჭმლისათვის. სუხუმში კი

სრულებით სხვაფრივ იქცეოდნენ: იქ ააოხრეს ყოველი სახლი,გამოიტანეს რაც გამოსატანი იყო და სულ ნახევარ ფასად გაასაღეს აქ.“

საზოლიტიკო მიმოხილვა

საფრანგეთი.—ტიერის სიკვდილმა ზოგს სიხარული მოუტანა, ზოგს მწუხარება. რესპუბლიკის მოწინააღმდეგე გაზეთებს უხარიათ, ტიერის შემდეგ რესპუბლიკელებს მოთავედ ვიღა ეულებათო. ამაზედ გაზეთი **République Française**, რომლის ხორცი და სული გამბეჯა არის, უპასუხებს შემდეგს: „რამდენსამე კვირის შემდეგ საფრანგეთს თავისი ბედი თვის ხელთ ეჭირება. იგი აღიარებს თავის სურვილს, იგი ჩამოატარებს კენჭს ისე ვითომ ტიერი ისევ ცოცხალი ეოფილიყოს. კაცი მოკვდა, მაგრამ მისი სული ისევ ცოცხალია. ეს სული ამოქმედებს მათ. ვისაც მოუხდება ტიერის მიერ დაწვებულის საქმის დაბოლოება. დიდებულს ხალხს, რომელსაც თავისუფლობა ჰსურს და ღონისძიებაცა აქვს ჰატივი აცემინოს თავის სურვილს, არას დროს არ შემოაკლდება კაცი მოღვაწე და მეთაური.“

მაგრამ უნდა მოგახსენოთ, რომ თვით მამაკონმა და მისმა მინისტრებმა ზრდილობა გამოიჩინეს და მწუხარება გამოუცხადეს ტიერის მეუღლეს. მინისტრმა ფურტუმ წინადადება შეიტანა სამინისტროს საბჭოში, რომ რადგანაც ტიერს დიდი ღვაწლი დაუდვია საფრანგეთისათვის, ამიტომ სახელმწიფომ მისი დასაფლავება თავის ხარჯით უნდა მოხდინოსო. მთავრობა გულში რასაკვირველია უხარიათ ტიერის სიკვდილი, მაგრამ თავის მომხრე გაზეთებს მაინც არ აჰყვა და ზდილობას არ გადაუდგა.

ყველა მხრიდან ტიერის ცოლს ტელეგრამები მისვლია, რომლითაც უცხადებენ დიდს მწუხარებას მის ქმრის გარდაცვალების გამო. უცხო ქვეყნების ხელმწიფეებისაგანაც მისვლია ტელეგრამები,— ყველაზედ უწინარესს ბელგიის კოროლისაგან, შემდეგ რუსეთის ხელმწიფე იმპერატორისაგან.

ზემოდ მოგახსენეთ, რომ მთავრობას უნდოდა სახელმწიფო ხარჯით დაესაფლავებინა ტიერი და ეს თავისი სურვილი აცნობა ტიერის მეუღლეს. ქვრივმა მიუგო, რომ ამის თანახმა მხოლოდ იმ ჰირობით

ვიქნებო, თუ დასაფლავების რიგი და წესი ჩემ ხელთ დარჩებაო. მთავრობას არ მოეწონა ეს აზრი. კარგად იცოდა, რომ მცხედრის გასვენებაში ჰირველი ადგილი ეჭირებათ ტიერის მეგობრებს და რესპუბლიკის დასის კაცებს. მთავრობას უნდოდა, რომ ეს გარემოება აეცილებინა თავიდან და მათ მაგიერად თავისი კაცები დაევენებინა და მით ცოტადენი თანაგრძნობა მაინც შეეძინა ხალხისაგან. მაგრამ ტიერის მეუღლე და მთავრობა ვერ მორიგდნენ ერთმანეთში და ამიტომ ტიერის დასაფლავება თვით იტვირთა მისმა მეუღლემ თავის ხარჯით და თავის სურვილის თანხმად.

— იმ სენატორებმა, რომელნიც რესპუბლიკის დასს ეკუთვნიან, შემდეგი მანიფესტი გამოჰსცეს საფრანგეთის ხალხისადმი ტიერის სიკვდილის თაობაზედ:

„ძვირფასნო მამულის შვილნო,
„საფრანგეთმა იგრძნო ის დიდი უბედურება, რომელიც შეემთხვა მას ამ ჟამად. ტიერი აღარ არის. „ამ გუარ განსაცდელში ჩვენ, სენატის რესპუბლიკელინი, ვაღდებულად ვრაცხთ ჩვენთავს ერთხელადვე „აღვიართ ჩვენი ერთგულობა რესპუბლიკისადმი „და იმ მტკიცე და გონიერ პოლიტიკისადმი, რომლის „მაგალითი უჩვენა ქვეყანას განსვენებულმა მამულის „შვილმა. ტიერი მიემხრო რესპუბლიკას თვისის „გონებისადანსამბოლოს მოყვარეობისძალით. მისის „აზრით მხოლოდ რესპუბლიკას შეეძლო დაედგინა „კეთილი მმართველობა; მხოლოდ რესპუბლიკას „შეუძლიან დააკმაყოფილოს ერთსა და იმავე დროს „წყისიერება და თავისუფლება და ბოლო მოუღოს იმ „მოღვაწეობას, რომლის გამარჯვებისათვის „პიროვანი უფლება (ე. ი. მონარხია) არის საჭირო.

„ტიერი თავისდღეში ხალხის თვით-უფლების „მოღვაწე იყო და ამავე მოღვაწეთ გარდიცვალა. „იგი არამც თუ მოხერხებული მმართველი იყო „საფრანგეთისა, რომლისა გამო შეიძინა ხალხის „მადლობა, უცხოეთის ჰატივის ცემა, არამედ თვისის „მაგალითით დაამტკიცა, რომ განათლებულსა „და თავისუფალ ქვეყანაში მშვიდობიანობა, „მრომა და კეთილმდგომარეობა ფიცხლავ აჰყვავ- „დებიან, როდესაც უმადლესი მმართველობა იმ „გვარ კაცის ხელშია ხოლმე, რომელიც თვის სახე- „ლს კონსტიტუციისა და ხალხის სურვილის ჰატივი-

„სცემასევე ამჟამად.

„მეორეხარისხიანი მდიდრის, საფრანგეთის არ „აკლია ზატვისადაცმინი და ღირსეულინი ზირნი: ივინი „მზად არიან განაგრძონ ტიერის მოღვაწეობა და „მიეცნენ თავისუფალისა და ზომიერის რესპუბლიკის „დადგენას, რომელიც დააკმაყოფილებს ეოველს „კანონიერს საჭიროებას და გზას მისცემს ეოველს „წარმატებას.

„ამ ქანადაც ჩვენი მიდრეკილება იგივეა რაც აქამდე „იყო. საფრანგეთს კენჭი მიეცემა არჩევანისათვის „ამ მომავალ არჩევანში მან სიმტკიცედ და ერთობით „უნდა აღიაროს თავისი სურვილი.

„კაცი წავა წამოვა, მაგრამ დედა-აზრი უკვდავია. „ტიერმა გვიანდრმა ჩვენ გამოცდილებისა და „სამშობლოს-მოუვარეობის მაგალითი, რომლის „წინაშე ეოველმა რესპუბლიკელმა ერთგულება უნდა „ინებროს, და ამაში მდებარებს ის ღირსეული „ზატვიც, რომელიც შეგვიძლიან ჩვენ გადაუხადოთ „ტიერს—მაგ წარჩინებულს ფრანციელს.“ ამ მანი- „ფესტს ხელი უწერიათ ეველა რესპუბლიკელთ „სენატორების წარმომადგენელთ, განურჩევლად და „საერთოდ.

ეს მანიფესტი სხვათა შორის მით არის შესა- „ნიშნავი, რომ მთავრობას უევეტს ეოველს იმე- „დს ზოგიერთა ზომიერ რესპუბლიკელებთან მო- „რიგებისას. ამ მანიფესტით ეს ზომიერი რეს- „პუბლიკელებიც ეუბნებიან მთავრობას, ჩვენი სურ- „ვილიც გადაწვეტილიაო და ტეუილ უბრალოდ ნუ „სწუსდებათო.

მანინ საზოგადოთ უნდა მოგახსენოთ, რომ რეს- „პუბლიკის დასი საკვირვლად სარგებლობს ტიერის „სიკვდილით და მისის განუსაზღვრელის ქება-შესხმით „ჰსურს ჯავრი ამოიყაროს აწინდელის მთავრობისა.

— სასამართლოს გამბეტიანათვის სამი თვით „დატუსალება გადაწვეტილია და 2,000 ფრანკი „ჯარიმა. გამბეტა, რასაკვირველია, უმადლესს სასა- „მართლოში გადიტანს საქმეს, მაგრამ თუ იქაც „ესევე გადაწვეტილება განუჩინეს, ცუდი საქმე „დაქმარდება რესპუბლიკის დასსა. საფრანგეთში „სუფეკს კანონი, რომლის ძალით ეოველს კანს, „რომელსაც სასამართლომ გარდაუწვევია ერთის „თვის (ან მეტიან) საჭიროებლო, ხუთის წლით უნდა „წაერთვას არჩევანის უფლება. მაშასადამე გამბეტასაც

არ შეეძლება მონაწილეობა მიიღოს საფრანგეთის „სამართლიან ცხოვრებაში ხუთის წლის განმავ- „ლობაში. ამისთანა ნიჭიერისა და გავლენიანის „კანცისათვის, როგორც გამბეტა, ხმის ამოწვევია და „ენის მოკვეთა დიდი დასაკლისია საფრანგეთისათვის „გამბეტა, როგორც ეტეობა, ცდილობს, რომ მომავალ „არჩევანამდე მანინც არ გადაწვედეს მისი საქმე და „არჩევანში მანინც მიიღოს მონაწილეობა. ამიტომ „გამბეტა არ მისულა სასამართლოში მისის საქმის „გარჩევის დროს. ამის გამო საქმე რასაკვირველია „ხელმოკრედ განიხილება.

— მაგ-მაგონს ჯერ თავისი მოგზაურობა, როგორც „მოგვხსენებათ არ გაუთავებია. ქალაქს ბორდოს რომ „მისულა სხვათა შორის შემდეგი უთქვამს ქალაქის „მთავრისათვის: დაწმუნებული იუავით, რომ „მშვიდობიანობა არ დაიბრუნება, როდესაც ზანუსის „საგებლად გამოვიწვევ ჩემს ქვეყანას (ე. ი. არჩევანის „დროს)დაკონსტიტუცია,რომელსაც თქვენერთგულად „ემორჩილებით და რომელსაც მეც ერთგულად „დავიცვა, დაუბრკოლებლივ იმოქმედებს ხალხის „წარმატებისა და კეთილმდგომარეობისათვის.“

ინგლისი. ინგლისის გარეშე საქმეთა მინისტრს, „ლორდს დერბის შემდეგი სიტევა წარმოუთქვამს „ლივერწულში აღმოსავლეთის ომიანობის შესახებ: „ჩვენ ვინმარეთ ეოველი დონისძიება, რომ ეს „საუბედურო ომი არ გამართულიყო, მაგრამ ვერა „გავაწვეთ რა. წარსულს რომ გადავაფლოთ თვალი არა „მგონია, რომ რისამეს გარიგება შესაძლო ეოფილიყო. „ორივე მხარე (მებრძოლე) დაწმუნებული იყო, „რომ ომი ადრე თუ გვიან აუცილებელია, და ამ გვარ „გარემოებაში ეოველგვარი შუამდგომლობა ფუჭია.

„მე არა მგონია, რომ ესლა დრო იყოს „შუამდგომლობისა მებრძოლთა მოსარიგებლად. „ინგლისს არ შეუძლიან შუამდგომლობის სურვილი „გამოიჩინოს, როდესაც არავითარი იმედი არა „აქვს, რომ ის შუამდგომლობა გასჭრის. მაგრამ „შუამდგომლობის დროც მოვა, და იქნება მალეც „მოვიდეს; — მაშინ, დაწმუნებული იუავით, ამ „შემთხვევას ხელიდგან არ გაუშვებთ. ჩვენ ეოველ „დონისძიებას ვინმართ, რომ ჩვენი მეზობლები „განსადრედიდგან გამოვიყვანოთ და იმავე დროს

ვეცდებით, რომ ჩვენ თვითონ არ ჩავწვავდით იმავე განსაცდელში.“

ამ გვარი ლაპარაკი ვერაფრად მოსწონს, მაგალითები, გაზეთს Times-ს, რომელიც იმ აზრისაა, რომ ინგლისი და სხვა სახელმწიფოები ეხლავე უნდა გაერიონ საქმეში და ომიანობა შესწავლიონ. ამ გაზეთის სიტყვით ოსმალებმა იმისთანა დაბრკოლება დაახვედრეს რუსებს, რომელსაც არავინ ევროპაში არ მოელოდა. რუსეთი, რასაკვირველია, გამარჯვებული გამოვა ბრძოლიდან. რადგანაც მას უფრო მომეტებული და ხერხიანად განსწობილი ჯარი ჰქავსო, მაგრამ ცხადია აგრეთვე, რომ ეს გამარჯვება ძალიან ძვირად დაუჯდება რუსეთს და დიდს მსხვერპლსაც დაადებინებსო. ამავე დროს ძნელი საცოდნელია თუ რა გამოვა ამოღონა მსხვერპლიდანაო. ევროპამ ბოლო უნდა მოუღოს ამ სამწუხარს ომსა და ინგლისი, სხვა სახელმწიფოთა თანხმობით, საქმეში უნდა ჩაერიოს და თვისის მოქმედების საფუძვლად სტამბოლის კონფერენციის წინადადება უნდა იქონიოსო. ესლავუკო თორემ მერე გვიანდა იქმნებაო.

დიდოვლების არეულობა და კახეთი.

(შედეგი) (*)

ამის შემდეგ მკითხველებს მოვასწავნებთ დიდოვლების არეულობის ამბავს იმ სახით, რა სახითაც მე უოველდლე მიწერილა.

9 თბათვეს.—არანანო-თარანანო გაუწვევტილი იყო,—დილა ნისლიანი იყო, მაგრამ ავდარს არ მოასწავებდა ნისლი მთაზედ სხვა უოფილა,— მიუხანლოვდით, თუ არა მთებს,—ნათლისმცემელშივე დაახსნაწვიმამ. რადგანდქით-უსწორო-მასწორომთის ბილიკებს, —გულმა ძგარი-ძგური მოუმატა, წვიმამ ჩაიარა ბეჭებსში,—ვთქვი: „რავინდა ჩემო თავო, რაზედ იჭირებ საქმეს,—ამ მიკიბულ-მოკიბულებში ხუთი ლეკი, რომ იყოს ჩასაფრებული, ხომ ტუტა გვადინა!.. ამ ფიქრებსზედ ამელურსა მთელი ტანი,—მაგრამ რას გავაწვობდი,— მიბძანეს და წაველ — რამექმნა. მეტათ მაგვაფერსა წვიმამ,—ჯარი ძალიან დაიღალა და ეველა ამისავამო ჩვენმა სარდალმა საჭიროთ დაინახა,—ჯარი მახლობლათ დაებანაკებინა. ბინა

დავდეთ ჯაჭვის ხიდის თავში, რომელიც მდებარებს თერთმეტს ვერსტზედ ს. საბუიდან. დასცეს ბინა,— ვთქვი თუ ეხლავ წავერებიან-ცხვარსავით მეთქი, მაგრამ შენც არ მომიკვდე, დაანთეს ცეცხლები, დაიწვეს ეველგან რუსულათ თუ ქართულათ სიმღერა. მეტათ მხიარულათ ივენეს ეველანი.

10 თბათვეს. დილა მშვიდობით გათენდა. წვიმა მაინც კიდევ არ გვემეებოდა, ექვს საათზედ დილით მუშა ხალხი საკმაო მცველებით, გაიგზავნა წინ გზების საკეთებლათ. რვა საათზედ დაიძრა ლაქარი. სულ ლეკების სოცვანზედ და ქვეტანზედ იყო ჩუმ-ჩუმათ ლაპარაკი,—ეტეობოდათ ხალხს, რომ ფონს მიუხანლოვდნენ, უურები უფრო მცქვიტათ ეჭირათ, განკარგულებაც მეტათ ფთხილი და სასტიკი იყო. შვეუდქით ეადორის სერს, ბევრს ლეკს შაუკურთხეს ცოცხალი და მკვდარი, როცა ჯარმა დაინახა დამწვარი და დაქცეული—მშენიერი ეადორის ციხე. ძირიდან კიდევ ისე გასამაგლებული არ ჩანდა. მამებჯინა ეველში სული. ამ თვალ აუწვდენელს აღმართზედ. გამწკრივდა ჯარი თითო-თითოთ, მიდის და ვერ ავიდა, —ხად იყო ერთი ოციოდე მარჯვე ბიჭი—სერებიდან ერთი ტუტა ედინათ ჩვენთვის. ავედით როგორც იყო, მაგრამ ძალიან ფთხილათ, წინდანედვით. დამწვარმა, დანგრეულმა ეადორის ციხემ ავვიღრინა გული. ეს ციხე ვარდა იმ მნიშვნელობისა, რაცა ჰქონდა სამხედრო ანგარიშით,—წარმოადგენდა მშენიერს შესაფარს ადგილს მწვემსებისათვის და თვით ლეკებისათვისაც ცუდს ამინდში: აქ ეოველთვის ეარაულები იდგნენ—თვითონ ლეკებივე მწვემსები როდესაც უამინდობისა გამო ვერ გადაიტანდნენ თავიანთ სურსათს ბინაზედ,—აქ შეინახავდნენ ხოლმე ჰურს, მარხლს და სხვას და აქედამ წვრილ-წვრილათ გადაჰქონდათ ბინაზედ. ამის ვარდა-მოკიდებული კახეთიდან ვიდრე ხიტრანომდინ, ანუ ხოფრომდინ—სოფელი არ არის, თავის შესაფერი ადგილი ხოლოთ ეს ციხე იყო როგორც აქედამ, ისევე იქიდან მომავალის მგზავრისათვის. აი ეველა ამისა გამო ბევრმა დაიკრა გულში ხელი, გაუსწორა თოფს ტალი. ზატარა დასვენების შემდეგ გავუდგეთ კიდევ გზას და რამთვენსაც უახლოვდებოდით ცხვრის ნაბინავრებს იმთვენი უფრო მეტად გვიღრინავდა გული ნახულის სურათებისავამო: გზის მარჯვენა და მარცხენა

*) „იველი“ № 27.

მხარეებიდან—მოისმოდა ძაღლების ეეფა; საწულები ძლიერ-სანსალით გვიანლოვდებოდნენ ხოლმე; ზოგი ალერსით იქნევდა კუდს, თითქოს თავის მხრის კაცი იცნოვო, ზოგი კი მაინც ანჩხლდებოდა რაც შეეძლო. ეს ძაღლები თურმე ჩვენის შემცნვარების ძაღლები იყვნენ. როგორ გვინათ, მკითხველო, რას აკეთებდნენ აქ ძაღლები? უდგნენ ერთგულ მცველებათ თავიანთ ზატრონებს, რომლებიც მეტათ სანდოდავთ ეყარნენ დახეხილები. ეველა მიცვალებულს ორი და სამი ძაღლი ეწვა გარშემო, და ზოგი იმათგანი ისე იყო მისუსტებული, რომ ეეფაც კი აღარ შეეძლო. ბევრმა იცნო თავისი მცნედარი, ბევრმა გადმოყარა გამწვავებული წრემლი... ეველა ივინი მეუფროსეს განკარგულებით დაასაფლავა ჯარმა როგორც მოხერხდებოდა. აქეთ-იქით სერებზედაც ბევრი მეუფარი გამოჩნდა, ისინი კიდევ ედგნენ მცველებათ ნაბინავარ ადგილებს,— ესე იგი იმ ადგილებს, სადაც ერთხელ მაინც სალაფავი ეჭამათ. ბევრგან ბინებზედ ეველიც და ფქვილიც იყო, მაგრამ ამ ერთგულს და მართლა საეუარელს ზირუტეებს ზირიც არ ეხლოთ და ასე 31-მაისიდან მოკიდებული—ათს თიბათვედვე ეს ძვირფასი ზირუტეები მშიერ-მწუერვალები არ მოძორებიან არც თავიანთ მცნედართ-ზატრონებს და არც ნაბინავარებს. ამ სურათებმა მეტათ ააღელვა ხალხი,—ეველა ჩქარობდა, ეველა ეძებდა დროითი შეტაკებას მტერთან და სამავ იეროს გადახდას.

ჩვენს ჯარს ამოჰყვნენ ის მწვემსებიც რომელთაც ცნვარი დაჰსტაცეს და რომელნიც ლეკებს გადურჩნენ და ჩამოვიდნენ კანეთს აშბის ჩამოსატანად. სასაცილო და სამწუხარო იყო ამ საწულების გულნატკენის მწვემსების საქმე. ისე ალერსიანათ და მხიარულათ მიესალმებოდნენ თავიანთ ძაღლებს—თითქო შვილები არიანო. მეტათ ბევრი ხროვა შეიყარა ძაღლებისა. უბძანეს, რომ ჯართან ტარება იმათი არ შეიძლება, რადგან ერჩოდნენ ხალხს. ვთქვით, რომ საწულებს დაექსაქსებათ ძაღლებიო, მაგრამ აქაც სერნი ეოფილა: მწვემსებმა კარგა-მაგრა დაამდეს ძაღლები, მემრე აიღეს ჩობანები, შეტუქსეს,—საცოდავი ძაღლები გაბრუნდნენ ისევ უკან. მერე, როგორ გვინათ, სად წავიდნენ? როგორც მწვემსებმა სთქვეს,—ისეც მოხდა: ეს საცოდავები—ისევ ნაბინავებზედ მისულიყვნენ და შემდეგ როდესაც ჯარი უკან დაბრუნდა, გამოუარეს მწვემსებმა და წამოასხეს შინ. მხოლოთ როდესაც ჩვენის ჯარადამ გუნდი რამ გამოივ საზნებოდა აქედ

საჭიროებისა მებრ, ზატრონები გამოჰყებოდნენ და საჭმელს მისცემდნენ ხოლმე ამ ერთგულს ზირუტეებს.

ეს დღევ მშვიდობიანათ დაბინდდა,—შესანიშნავი არა მომხდარა რა, მხოლოთ ორიოდვე ბარგის ცხენმა ანთურმა გამართეს და კლდეში მიბძანდნენ. ჯარმა დაიბინავა ორ წუალში. ეს იყო მიჯნა მშვიდობიანობისა,—ამას იქით მტერის შეტაკებას მოველოდით. ეს იყო ის ადგილი სადაც ლაშქრობის შემდეგ—დიდოელებს ედღესასწაულათ და ბევრი კარგი ბატკნის კანჭი გამოეჩრათ. ერთი დიდი ველი, სადაც ჯარმა დაიბანაკა, სავსე იყო ცხვრის ტეავეით და ძვლებით. საწუალმა თუშებმა ბევრი თავიანთი მესობლები და ნათესავების გვამები იწოვეს აქვე—წუალში ჩაყრილები.

11 თიბათვეს გათენდა კარგი დილა, გავუდექით გზას,—გააჭირა საქმე აღმართმა. ავედით სიტრანოს თავზედ, დაგვიდგა ერთი საძაგელი ჯანდი, დაჰკვა წედ ქარი და ვაი ვავლანხი, ხალხი მეტათ დაიღალა და ამისა გამო მოგვეცა რამდენიმე საათით დასვენება. როცა ზატარა გამაიღარა—დიდმა და ზატარამ დაუწუვეთ ცქერა სიტრანოს,—და დაგვანახეს იმათაც. ხალხმა მოძრაობა დაიწყო: ლეკები მიზობდნენ და გამოზობდნენ ბანებზედ. თანხმად მოცემულის ბრძანებისა, თ. გიორგი ჯორჯამემ გაუგ საზნა სიტრანოელებს შუაკაცები, და ორმოციოდვე თუშინც დასაზვერავად გავ საზნეს. შასხდნენ ჩვენი ელჩები ერთ გორაკანზედ და გაჰკივლეს იქით მხარეს, სადაც სიტრანოელები იყვნენ. რამდენი ხნის შემდეგ თხუთმეტოდვე თოფ-იარაღში ჩასხმულნი, მეტათ ლაწათიანი ლეკი-ბიჭები გამოემართნენ ჩვენკენ, შამოეყარნენ ჩვენს გავ საზნისებს და ერთათ წამოვიდნენ. რა დაინახა ჩვენმა ჯარმა მომავალი ლეკები, დაიწვეს ფეხების ზაკა-ზუკი, მთელი ერთი საათი ერთმანეთს ეუბნებოდნენ: ლეკები, ლეკებიო!.. ერთმა აფიცურმა მოამწადა კიდევ თავისი ჯარი,—ასე ეგონა იმ უბედურს 15 კაცი მთელს ამ რაზმს დაეცემაო. ეუბნება ჩვენი წინამძღვანი, დინჯათ ივაით, ნუ გეშინიანთ—საომრათ არ მოდიანო. მაგრამ ისე აღელდნენ, რომ სარდალი იმულებულიყო მისულიყო თითონ რაწმში და განემეორებინა ხალხისათვის ისევის, რაც ზირადიმათ მეუფროსებს უბძანა. მოვიდნენ სიტრანოელები,—გამოცხადნენ წინამძღვანთან და გამოუცხადეს, რომ „ჩვენ აჯანყებაში არა ვრეულვართო, რამდენიმე

ჩვენგანი იმ ლეკის მილიციაში იმყოფება, რომელნიც აჯანყებულებს ებძვიან და ეველა ამის დასამტკიცებლათ, ჩვენც თუ გვიბძანებთ—დღესვე მთელი სოფელი შამოვირიცხებით თქვენს ჯარში და სიდაც გავკვსავნით წავალთ საომართაო. წინამძღვანის ბრძანებით რამდენიმე მროხაც მორეკეს და ზოგი აჩუქეს, ზოგი მიჰყიდეს ხალხს; მაგრამ ზოგმა არ იხება სეიდვა, სახელდობრ, თფილისის ზოლკის ბატალიონმა, მტერთან მოუსულვართ მუქათა უნდა მოგვცენო, მაგრამ წინამძღვანმა არ უუბოულა და თვითან უეიდა და აჩუქა. თ. გიორგიმ იმ დღეს დაითხოვა ხიტრანოელები და უბძანა—მეორე დღეს მოსვლა. მართლა და მეორე დღეს ორმოცი დაიარაღებული ხიტრანოელები და უბძანა—მეორე დღეს მოსვლა. მართლა და მეორე დღეს ორმოცი დაიარაღებული ხიტრანოელები გამოსცხადნენ სარდალთან. ცუდი ამინდი მაინც არ მოგვეშვა. რადგან ხიტრანოელებმა მშვიდობიანობა მიიღეს და, როგორც აღმოჩნდა საქმიდამ,—არც ზირველშივე მიეღოთ მონაწილეობა აჯანყებაში,—ამისა გამო წინამძღვანმა ჯარი წამართა სუფროსაკენ.

სოფელი სუფრო მდებარებს ვაკე ხეობაში,—სოფლის გარემომო მთის ძირებამდე სულ დახსული ადგილები აქვთ. გზა ჩასდევს მთაზედ,—რომელზედაც დიდი ხშირი ტყეა. ამ გზას ძველათგანვე უწოდებენ „სისხლის ხიდათ.“ ბევრი ქრისტიანის სისხლი დაღვრილა ამ ბილიკზედ. მართლა და, თუ აქ მტერმა შაუტია, ჯარი ვერას გააწეობს! მტერს შეუძლიან ტეიდამ დიდი ზარალი მისცეს ჯარს, უფრო იმიტომ რომ აქ ჯარი ჯგ უფათ მიდის,—მაშინ როდესაც თვითან ჯარი კი მაგდვენს ვერას დააკლებს, რადგან არც ნიშანში ამოდება შეიძლება და არც შეტევა. ეს გზა, რასაკვირველია მხედველობაში ჰქონდა წინამძღვანს და იმის მეცადინეობა იმაში მდგომიარებდა, რომ თვალ-ნათლივ ჩაეველო. დამზვერავებმა დაარწმუნეს წინამძღვანი, რომ სუფროელები დაშინებულნი არიან და რომ ამ ტეეში არავინ არის დამალული. ამასთანავე გზაზედ წინამძღვანს მოუვიდა დიდოს ნაიბისაგან ქაღალდი, რომელშიაც ის აცხადებდა სუფროელების დამშვიდებას და სთხოვდა, არ ჩამოეყვანა ჯარი რადგან ჯარის ჩამოსვლით ჭირნახულები გაუფუჭდებოდათ—და მით შესაძლო იყო ხელმეორეთ აღელვებულყო ხალხი. ამის გარდა მოვიდა ამბავი ზოლკოვნიკის თ. ნაკაშიძისაგან, რომელიც აცხადებდა ჩვენს წინამძღვანს, რომ ის გამოგზავრებულა ს. ასახოსაკენ და სთხოვდა თ.

გიორგი ჯორჯაძეს,—ამასაც ისე წაეყვანა ჯარი, რომ თოთხმეტს თიბათვეს შეერთებულის ძალით ერთათ მისულიყვნენ ასახოსზედ. ეველა ამისა გამო სუფროში ჩასვლა არ შეიძლებოდა და უფრო საშიშიც იყო, რადგან იმ ხეობაში დაბინავებულ ჯარს, მაღლა სერებიდამ მტერი სულს ამოართმევდა და ისე მოვიდოდა საქმე, რომ ჩვენებს ქლეტას დაუწევებდნენ და ჩვენ კი იარაღსაც ვერ ვინძარებდით, ვერც უკან დაებრუნდებოდით, რადგან ცუდი ამინდიც იყო და მასთან იმ საშინელს აღმართს გათენებამდინაც ვერ ავიდოდით; მერე ჯარიც დალაღული იყო დასვენებას ითხოვდა, რადგან მეორე და მესამე დღეს შეტაკებას მოველოდით. წინამძღვანმა აარჩია ეველაზედ უკეთესი ადგილი, რომელიც კი იმ არე-მარეში მოიძებნებოდა და დაბინავა ჯარი. იმ ადგილს ეწოდების „რუსის ნალაგირალი.“ ამ წოდებას ის მნიშვნელობა აქვს, რომ რუსის ჯარი არა-ერთხელ დაბანაკებულა იმ ადგილს. ეს ადგილი მდებარებს ერთს მაღალ სერზედ, რომელიც ჩამვებულაა ფერდობებით სამივე მხარეს და ამ ფერდობებზედ ამოსულია ტეე,—მეოთხე მხარეს წამოუწევს მეორე მაღალი სერი. თვითონ ეს ადგილი უფრო ვაკიანია ვიდრე—დაბალ-მაღალი. წინამძღვანმა გასინჯა ეს ადგილი, დაბინავა, დააფთხილა ჯარი და ღამის ეარაულები დააყენებინა შემდეგის სახით: ფერდობების თავზედ იდგა სიმკვრევივ ეველგან ერთი რივი ეარაულებისა,—დაბლა ფერდობებზედ ტეის შორიანლო იდგა მეორე რივობა ეარაულებისა. ამ სახით მთელი ეს ადგილი, სიდაც ჯარი იყო დაბანაკებული,—შემორტეპული იყო სიმკვრევივ—ორის რივის ეარაულებით. ამ ეარაულების ხშირათ დაშინჯვა და დაზვერა,—თანხმად მიცემულის ბრძანებისა—ედო ვალად ჯარის მედღევსა (დუქურნს.)

ჩვენის მისვლისავე უმაღ ამ ადგილზედ, მოვიდნენ წინამძღვანთან რამდენიმე სუფროელები,—თავი დაუკრეს და მოახსენეს, რომ სუფროელები მშვიდობიანათ არიან და არა გვარი კავშირი აჯანყებულებთან აღარა აქვთო. ზატარა ხანს უკან წინამძღვანმა დაითხოვა ისინი თავ-თავის სახლებში უფრო იმიტომ, რომ აღელვებულს ჯარს რაიმე უსიამოვნობა არ მოსვლოდათ ამათთან. წასვლის დროს ბევრმა დააბარეს სუფროელებს—გასახეიდი საკლავები, რძე და სხვა. ეველაფრის აღსრულებას დავეპირდნენ. ხალხმა ჭამა ვასძამი და მიეცა მოსვენებას. დაიშინჯა კიდევ ეარაულები, მიეცა სიფთხილის ბრძანება-ჯარის მედღევს და მთელმა

ბანაკმა მოისვენა. არ ვიცი სხვებს როგორ,—მე კი კარგა ზომიერათ მოქანცულს,—ლახათიანათ მეძინა. უნებ ნაშუადამის ორს საათზედ შემოვუვსმა თოფის სროლა და საშინელი ღრიალი. წამოვდექით ფეხზედ. ვერ წამოიდგენთ რა საშინელება იყო: სამივე მხრიდან მოდიოდა გახურებული ტყვია. წინამძღვანმა მაშინვე დაიარა ეველა მხარეები,—ეველგან ისე მაგრათ და მკვიდრათ იდგა ჯარი, როგორც გაჭიმული ჭანანი. სროლაზედ სროლა იყო ზასუნად და მასთან გაუწვევებელი ხმამაღლივი კიჟინა. თფილისის ადგილობრივს ჰოლკის მესამე ბატალიონის ღრიალმა—თავზარი დაგვცა. წინამძღვანი ფიცხლავ მიემართა იქ, მაგრამ, ღმერთო, რაამბავი იყო: მთელი ბატალიონი არეული იყო, ზოგი წევს, ზოგი ფეხზედ დგას, ზოგი ჩახოქილია,—იყო უთავბოლო თოფის სროლა იმათ მხრივ და საშინელი ღრიალი!...აი რას წარმოადგენდა ეს მხარე. აფიცრები ზოგი იქ იყო, ზოგი არა,—მაგრამ ერთს ადგილს დიდხანს იმათგანი არავინ დარჩენილა. არ იქმნა ვერ დააუენეს რივიანათ ფეხზედ,—აუკრძალეს თოფის სროლა და ღრიალი, მაგრამ შენც არ მომიკვდე. შემდეგ წინამძღვანმა უბძანა თოფები სულ დაეცარიელებინათ და უკან მიმდგარიყვნენ. თუძცა ამ ბატალიონმა რამდენჯერმე ერთხმათ ესროლეს თოფები,—მაგრამ თითონაც არ იცოდნენ—საით მიდიოდა იმათი ტყვია. ეტეობოდა, რომ მტერი ამ სუსტს ადგილს უფრო მოაწვა. რა დაიწვიო ბატალიონმა უკან,—მაშინვე წინამძღვანის ბრძანებით ფშავ-თუშების დასმა დაიჭირა იმათი წინა ალაგი. რა მოვიდნენ იმ ადგილს, ფშავლებმა და თუშებმა მოიმართეს თოფები და ფიცხლავ წაწვენენ—სერზედ. ესროლეს ერთხელ—მეორეთ და მით მოსპეს მტერის მხრიდან სროლა. ამასობაში ლეკებმა რამდენჯერმე შეუტეს სხვა მხარეებსაც, სადაც ქართვლის დასები, თელავის და სიღნაღის კამანდები იდგა,—მაგრამ ვერა განაწევს რა,—ამათმა ბეჯითმა და მარჯვე სროლამ უკუაქცია მტერი. ცხენებსაც დაეცნენ ლეკები, მაგრამ გაგზავნილმა ორმოც და ათმა კაცმა თელავის და სიღნაღის კამანდისამ,—ბევრი გადაატარეს ეირამალა და მით დაუძალეს ცხენების გარეკა.

(შედეგი იქნება.)

ჭიჩოელი.

სავაითნავს ლექსები

I

კარგი ვაჟი კაცი შევიდეს ომში,
 თოფი რომ დასცალოს ხმალი მოისწროს,
 იმთენი ეასტი ჰქმნას სწორთ ამხნანავში
 მტერი მარჯვედ მოჰკლას სხვამ არ დაასწროს.

ჰალალი იმდომე ნუ გინდა სხვისა,
 ვინც არამს ინდომებს ის ემძაკისა.
 ბძანება რომ მოვა ძალლისა მღვთისა,
 ერთის ღრუბლით სულ ქვეყანა მოირწეოს.

ჭკვიანს კაცს ექმნება გონება გონი,
 სამოცი სჯულია ადამის ტომი;
 ჩვენში არ ერევა შავი მილთონი:
 ადათია, ცეცხლში უნდა დაიწეოს.

ღმერთს გაუჩენია საჭმელად ჰური,
 სიტუვას მოგანსენებ მომივდე უური:
 საუდარს უნდა ლოცვა, ღვთის სამსახური
 მებაღე დავითამ არ დაივიწეოს.

ზღვას რას გააძრობს ვარსკვლავის სიცხე?
 მტკვარი ცხრილით როგორ უნდა აიწეოს?
 ქარი რას დააკლებს ქვიტკირსა კლდესა,
 თუ გინდ წლის წლამდისინ ქროლა დაიწეოს?

თუ გინდ გაათეთრო სწილენძის თასი,
 სწილენძი ერთი, ვერცხლი ათასი;
 ჭიქას არ ედება ალმასის ფასი,
 თუ გინდ ოქროს ბეჭედშიაც გაეწეოს.

ზოგი კაცი არის ემძაკის მუშა,
 ემძაკის ნაშენი ღმერთმან დაფუძა!
 გოგრა არ განდგება შირაზის მუშა,
 თუ გინდ ძალლა თაღჩაშიაც დაეწეოს.

თუ გინდ თვეზი დაჰკლა, არ დაივირებს,
 ფეხთ ინის დადება რათ უნდა ვირებს!
 ქვიშა ბანბის ალაგს ვერ დაიჭერებს
 თუ გინდ ეუთნის საბანშიაც გაეწეოს.

ნურვინ იტყვით, ეს ემაწვილი ვინა ვარ?
 ანაბანა ვიცი სიტყვით წინა ვარ,
 საოთნაო მქვიან არუთინა ვარ:
 სიტუვას ვიტყვი, ცამ ქუხილი დაიწეოს.

II

სოფელსა და სოფელს-შუა მთას ამბობენ, მართალია, ბუღბუღები თქვენის ბაღის გზა ამბობენ, მართალია, ჩინი-მანინის ხელმწიფისას დას ამბობენ, მართალია, ბევრი ქვეყანა გინახავს ზღვას ამბობენ, მართალია.

შეგცოდნე, ხელი გაწვდინე, დამხვლიტე მაკვადივითა, თითებზედ სისხლი ჩამოდის ფერად-ფერად ლალივითა; მე ამ ნაღველს ვერ გაუძლებ გული მაქვს მისხალივითა რთს მოგეშო მე, ღამაზო, თვალი მექმნა წყალივითა, ჩემსა გარდა ოცდა ორსა სხვას ამბობენ, მართალია.

ვინც რომ მოვა, გინახება, ჭკვენი უფრო ჭკვეს დასდებენ, გულისუური წაერთმევა, კისერზედან ხმაღს დასდებენ; ნაღვლიანად შეიქნება თითქმის გულსა მთას დასდებენ, ან ჩააგდებენ ხაროში, ზედ წისქვილის ქვეს დასდებენ, ჩამსვლელი ველარ ამოვა, ჭკას ამბობენ მართალია.

დამკარგე, ნაწირს ვერ გაველ, დამკარ ზღვისა სიღასავით, ახლა შიშით დოს უბერამ, შენ გამთუთქე შიღასავით ნახევრამდის ორმოში ვარ გატეხილი ქიღასავით. ახლა მაინც დამეხსენით, გავცვეთილვარ ღიღასავით, საოთნაოს გურგინ ხანის ემას ამბობენ, მართალია.

ბრძოლა რომის დასაპროვალად

(შექცევი) *).

ი ტ ა ლ ი ა

ამასობაში ამალასვინტას მოესმა წყლის შემოვარდნის შუილი. დაფეთებულმა ამალასვინტამ დაიწყო აქედ-იქით ტრიალი, რომ როგორმე გასავლელი კარი რამ ეპოვნა; მიხედ-მოხედა კედლებს, მაგრამ დელფინებისა და ტრიტონების მეტი ვერა დაინახა რა. თვალი მოჰკრა ლუსკუმად გამოკვეთილს თავს მედუზისას, რომელიც ჰფარავდა სანათურს და ერთი საშინლად დაიკვილა. მედუზის თავი იქით მიწეულიყო და სანათურიდამ გამოიჭყიტებოდა ცოცხალის ადამიანის პირის სახე. ამასვინტას მთელმა ტანმა თრთოლა დაუწყო, მიეყუდა

*) „იუკლია“ № № 19, 21, 22, 23 და 24.

მარმარილოს კედელს და თვალი მიაპყრა ამ საშინელს სანახაობას. დიახ, პირის სახე იგი იყო გოდელინდისა, სრულიად შეშლილი მტრობისა და ბოროტებისაგან.

ამალასვინტას მუხლი მოეჭრა და ორივე ხელი მიიფარა პირის სახეზედ.

— აქ, აქა ხარ შენა!

ამის პასუხად ხრინწიანის სიცილის ხმა მოესმა

— დიახ, ამელუნგების რძალო, მე აქა ვარ და ჩემთან არის შენი აღსასრულიცა. ეს სახლი ჩემია—იგი შენ სამარეთ შეგექნეა. მე ეს სახლი ვიყიდე კასიოდორისაგან, მე უკან გამოგედევნე შენ, რომ შურის-ძიებითა ჩემი გულის წყურვილი მომეკლა. მე სიხარულით დავსტკებები, როცა ელდა და ტანჯვა მაგ ამაყს სახეს დაგიბრეცს და შეგიშლის მაგ ამპარტავანს სანახაობას,—ოჰ, მე ხარბად შევსავ მთელს ზღვას შურის-ძიებისაო.

— შურის-ძიებისას! რისთვის, რისთვის! რა მიზეზია მაგ სიკვდილით მოსილის მტრობისა და მძულვარებისა?

— რაო, მაგას შენ კითხულობ კიდევ! მართალი ხარ, ბედნიერება გულმავიწყია, მაგრამ მტრობას კი თავის დღეში არა დაავიწყდება რა. განა დაგავიწყდა, რომ ოდესღაც რავენაში ორი პატარა ქალი მინდორზედ თამაშობდნენ? ერთი მათგანი მეფის ასული იყო, მეორე კი ბალტთა გვარისა. ორივე ლამაზნი და მხიარულნი იყვნენ. სხვათ პატარა ქალებს, ამ ორთთან მოთამაშეთ, უნდოდათ დედუფალი ამოერჩიათ და ამოარჩიეს გოდელინდა იმიტომ-რომ იგი შენზედ უფრო ლამაზი იყო და არც იმისთანა გულ-ამაყი იყო როგორც შენ. ორჯელ ზედი-ზედ ამოარჩიეს გოდელინდა. ხოლო როცა მესამედაც იმის ამორჩევა უნდოდათ, მეფის ქალი სრულიად აინთო რისხვითა და შურითა, წაავლო ხელი ხეხილის-საკვეცს მაკრატელსა....

— ოჰ, ღმერთო მიხსენ!.. ნუ, ნუღარ იტყვი, გოდელინდავ.

— და ჰსტყორცნა პირის სახეში გოდელინდას საშინელის კვილით, სისხლში მოსვრილი დავეცი

მე მაშინ დედამიწას. მთელი მარცხენა ლოყა თავიდან ბოლომდე გამეხა, მარცხენა თვალი გამომეთხარა. ეჰ, რა რიგად მტკიოდა, რა რიგად! მე თითქმის ეხლაც ვგრძნობ იმ ტკივილსა.

— შემინდე, შემინდე, გოდელინდავ, ამოიკვნესა ამაღასვინტამ.

— შემინდეო! შენგინდა, რომ მე შენვე შეგინდო? არა, შენ მაშინ ძღვევა-მოსილებით ფარფარებდი, ბურთი და მოედანი შენ დაგრჩა, მერე როგორ? სამუდამოდ გოდელინდა შენ ველარას ფერში ვერ შეგეცილებოდა: იგი ჰსწუხდა და ტიროდა ჩუმ-ჩუმად, ყოველს ადამიანს ემალებოდა მაგრამ გაიარა რამდენიმე წელიწადმა. მეფის დარბაზს მოვიდა კეთილშობილი ევტარისი; თვითონაც სწეული იყო და შემობრალა ცალთვალა, დამახინჯებული ქალი. იგი იმდენის გულ-კეთილობით, იმოდენის გულის-ტკივილით მექცევოდა მე, მახინჯსა, მაშინ როდესაც სხვანი ყოველნი ზურგს შემაქცევდნენ ხოლმე როცა დამინახავდნენ! ვიშ რა სასიამოვნოთ ჰქონდა ამისთანა ქცევა ჩემს მტკივნეულს გულსა! ბოლოს საქმე იმაზედ მიდგა, რომ მე ის ცოლად მირთავდა. მაგრამ შენ ეს შეიტყე თუ არა, მაშინვე იმის ცდას შეუდეგ, რომ წაგერთმია ჩემთვის ევტარისი; იჭვის გამო კი არა, — არა, შენ ის არ გიყვარდა: შენ მხოლოდ ის გინდოდა, რომ შენ დაგრჩენოდა სამეფოში პირველი კაცი, მემკვიდრე გოთთა სამეფო გვირგვინისა. ბედმაც ხელი მოგიმართა; მამა შენი არ იყო ჩვეულ შენთვის რაზედმე უარი ეთქვა და ევტარისმაც დავიწყებას მიჰსცა თვისი გრძობა ცალთვალა მახინჯისადმი, როდესაც მას მახე გაუშალა მშვენიერმა მეფის ქალმა. მე ჩემს ბედად დამინიშნეს საქმროდ — თეოდოლადი — ეგ საბრალო ქალაჩუნა.

— გოდელინდავ, გეფიცები, მე არ ვიცოდი, რომ შენ ევტარისი გიყვარდა. მე როგორ შემეძლო....

— მართალია, შენ როგორ შეგეძლო წარმოგედგინა, რომ ჩემისთანა დამახინჯებულს არსებას მაგისთანა მაღალი გრძობა ჰქონოდა?

ჰოი, წყეულო, ნეტავი გყვარებოდა მაინცა! მაგრამ არა, — შენ მარტოსკიპტრა გიყვარდა და თვით ევტარისი კი გააუბედურე. მე მინახავს ევტარისი შენთან ერთად, იგი წვალეებული იყო, იგი გვემული იყო. მწუხარებამ გაუთხარა მას საფლავი. მე წამართვი შენ საყვარელი კაცი და მოაკვდინე კიდევ.... სისხლი, სისხლი მწურის მისდა სანაცვლოდ!...

განიერმა კამარამაც ციხისამ ხმა მოჰსცა: სისხლი, სისხლიო!

— მიშველეთ, დაიკვილა ამაღასვინტამ, დაუწყო ხელით კედელს ცემა და მის გარეშემო გაფეთებულად სირბილი.

— იყვირე, იყვირე, აქ შენ არავინ მოგეშველება, აქ შურის-ძიების ღმერთის მეტი სხვა არა ვინ არის. შენი აღსასრულის საათი მოვიდა.

— რა გინდა ჰქნა?

— მინდა შენ ჩაგახრჩო, აუჩქარებლივ ნელ-ნელა ამ აუზში, რომელიც კასსიოდორს აუშენებია. აქ, ამ კედლებ შუა მრავალი უპატიურობა მიმიღია შენგან, ბევრჯელ ვჩაგრულვარ. გახსოვს ამ აუზთან რამდენ ჯერ გამიხდია შენთვის ფეხსაცმელი და გამიშრია შენი საცვალი ტანისამოსი? აქ გითხრი კიდევ საფლავსა.

ჰსთქვა ესა თუ არა, ჭახრაკს ხელი დააჭირა.

რგვალი რკინის ფიცარი ორად გადიშალა, თვითო მისი ნახევარი კედლებზედ ჩამოეკიდა. ამაღასვინტას ელდა ეცა, რომ დაინახა ბნელი სივრცე, მის თვალთა წინ წარმომდგარი. საშინელის ჭახანით წყლის საგუბრები მოეცალა მილებს, ტბის წყალი შემოვარდა და გასაოცებელის სისწრაფით აბანოს ოთახი წყლით ივსებოდა.

ამაღასვინტა მიხვდა, რომ მას აუცილებელი სიკვდილი მოელის და მოიკრიფა რა ყოველი ძალ-ღონე თვისი, დაემორჩილა ბედის-წერას: ერთგან კედელზედ გამოკვეთილი იყო ჯვარცმა ქრისტესი. ამაღასვინტა დაეცა მის წინაშე მუხლებზედ, მიიფარა თვალზედ ხელი და მოჰყვა ლოცვასა. წყალი კი თან თან უფრო

მალლა ამოდოდა ასე რომ კიბესაც მოადგა.

– შენ ლოცულობ კიდევ! შეპყვირა გოდელინდამ: შორს მაგ ჯვარცმისაგან!

ამ დროს უეცრად კედლის მიღებიდამ ყოველ მხრივ წამოხეთქა ცხელმა წყალმა და ოთახში ორთქლი დადგა.

ამალასვინტა ეცა შუაგულს ადგილს,მედუზის ლუსკუმის ახლო, საცა ჯერ კიდევ წყალი არ მოდგომილიყო. აქედამ ამალასვინტა რომ ბაქანზედ ასულიყო, მას შეეძლო განსაცდელი ცოტახნობით შეეფერხებინა; გოდელინდასაც ეგ უნდოდა, რომ ამალასვინტა უფრო დიდხანს ტანჯულ იყო განსაცდელის მოლოდინითა და თვითონ ამით ესაიმოვნა.

წყალი მარმარილოს იატაქზედ ამოვიდა კიდევ და ამალასვინტას ფეხს შემოჰსწვდა. საწყალი ამალასვინტა სწრაფად ავიდა ბაქანის კიბეზედ,გადმოეყუდა მუაჯირს და დაიყვირა:

– ყური მიგდე, გოდელინდავ! ჩემი უკანასკნელი ვედრება მოისმინე, მე გევედრები ჩემის თავისთვის კიარა, ჩემის ხალხისათვის, ჩვენის ხალხისათვის—პეტროსას უნდა ხალხის დაღუპვა და თეოდოლადიც....

– მე ეგ წინადვე ვიცოდი, რომ სამეფოზედ ფიქრი ყველაზედ უფრო ძალიან გაწუხებს შენ. მოკვდი,სამეფო ჩვენი დაღუპულია სამუდამოდ. ბელიზარი მოახლოებულია კიდევ და გოთთის ხალხს ამ ამბავს არავინ შეატყობინებს.

– ჰსცდები, შე სატანავ, იმათ შეტყობილიცა აქვთ ჩემგან. გაუმარჯოს ღმერთმა ჩემს ხალხს! სიკვდილი მტერთა მისთა და ცხონება სულსა ჩემსა!

ამ სიტყვებით ამალასვინტა გადავარდა ბაქანიდამ წყალში და მსწრაფლ დაიძირა მის ზვირთთა შორის.

გოდელინდა დიდხანს შეპყურებდა იმ ადგილს საცა იდგა ამას წინად მისი სხვერპლი.

მერე შეხედა წყალს; დაინახა წყლის ზედაპირზედ მოტივტივებული ყელსახვევი ამალასვინტისა.

– სიკვდილშიაც კი ეს დედა-კაცი ჩემზედ

უდიდესი და უმაღლესია, ჰსთქვა მან: რა ხანგრძლივად იყო ჩემში მტრობა და რა მოკლე ყოფილა წუთი შურის-ძიებისა!

ამ ამბის შემდეგ რამდენსამე დღეს უკან პეტროსას სადგურში შეყრილიყვნენ რამდენიმე წარჩინებულნი რომაელნი. მათ შორის სამღვდელონიც იყვნენ. მათ სახეზედა გამობატული იყო გულისწყრომა, რისხვა და ზარი.

– ხმა-მალლა და საქვეყნოდ გიცხადებთ თქვენ ჩემის იმპერატორის სახელითა, წარმოჰსთქვა პეტროსამ: რომ შეიძლება ფათერაკი რამ შეამთხვიონ და ძალა რამ იხმარონ მეფის შთამომავლობის გვამსა ზედა. აი ცხრა დღეა გასული მას აქედ, რაც იგი უჩინოდ იქმნა რავენნიდამ. იმავე დროს უჩინოდ იქმნა რავენნიდამ. იმავე დროს უჩინოდ იქმნა დედუფალი გოდელინდაც. მე ყოველგან გავგზავნე მღევარი და მზვერავი, მაგრამ აქამომდე არა რა ამბავი არ მომსვლია; ვაი თუ....

სიტყვა ვერ დაასრულა. რალაც ბუნდი ხმაურობა მოესმათ ჰერკულესის მოედნიდამ. ამ ხმაურობის უმაღვე კართ უკან აჩქარებულის ფეხის ხმაც მოისმა. ფარდა გადიწია და მატვრით მოსვრილი ბიზანტიელი მონა შემოვარდა ოთახში.

– ბატონო,იგი გარდაიცვალა,იგი მოაკვდინეს, დაიძახა მონამ ხმა-მალლა.

– მოაკვდინესო! განიმეორა ერთხმად ყველამ.

– ვინ მოაკვდინა? ჰკითხა პეტროსამ.

– გოდელინდამ, თავის აგარაკში, ბელვენერის ტბაზე.

– მიცვალებული სად არის? სად არის მკვლეელი მისი?

– გოდელინდა იფიცება, რომ დედუფალი ამალასვინტა თავისის მიზეზით დაიხრჩო აბანოში, რადგანაც ფრთხილად ვერ მოექცა წყლის მიღებსაო. თვითონ გოდელინდა ხალხის

რისხვას გაექცა და დაიმალა ვერეტრის ცხეში.

— კარგი! ჰსტქვა პეტროსამ: მე მივდივარ ეხლა გოთთა მეფესთან და თქვენც გთხოვთ წამობძანდეთ, კეთილშობილნო გვამნო! თქვენს მოწმობას დავემყარები იმპერატორის იუსტინიანეს წინაშე.

ჰსტქვა და გაემართა მეფის სასახლისაკენ.

მეფე წინ მოეგება და განუწოდა ორივე ხელი, მაგრამ როცა დაინახა რომ პეტროსას ამაღაც თან-მოსდევს, უცბად შედგა, რადგანაც ელდა ეცა რომ დაინახა პეტროსა გაჯავრებული და წარბშეჭმუხვნილი.

— შენ, გოთთა მეფეო! შეჰყვირა პეტროსამ კარის დირეზედ დაადგა ფეხი თუ არა: მე ბიზანტიის სახელით გთხოვ მომცე ანგარიში მასზედ თუ რა შეემთხვა მეფე თოდორახის ასულს! სად არის ამაღასვინტა?

მეფემ გაოცებით შეხედა დესპანს, ჰკვირობდა მის ცბიერობას, ჰსჩანდა რომ მეფე ვერ მიუხვდა აზრსა. მეფემ ხმა არ გაჰსცა.

— სად არის ამაღასვინტა, სადა? განიმეორა პეტროსამ და ფეხი წინ წადგა.

— იგი გარდაიცვალა, ჰსტქვა თეოდოლაძმა და აირივა.

— იგი მოკლულია, დაიყვირა პეტროსამ: ასე დადადებს მთელი იტალია, მოკლულია შენგან და შენის ცოლისაგან. იუსტინიანე, ჩემი უმაღლესი ბრძანებელი, მწე-მფარველი იყო იმ დედა-კაცისა, იგი სამაგიეროს გადაგიხდის: მე შენ ომს გიცხადებ ჩემის იმპერატორის სახელითა, ომს — პირის-პირ თქვენდა, სისხლის მსმელნო ბარბაროზნო, ომს—პირის-პირ მთელის თქვენის გვარეულობისა.

— ომს პირისპირ მთელის თქვენის გვარეულობისა! განიმეორეს რომაელთაცა, გატაცებულთ ამა წუთის მედიდურობით და გოთთა მძულვარებითა. ჰსტქვეს ესა და როგორც ტალღა ზღვისა მიიწივნენ ათრთოლებულს მეფეზედ.

— პეტროს, წაიბუტბუტა ელდაცემულმა

თეოდოლაძმა ხმადაბლა: რად ივიწყებ ჩვენს მიერ დადგენილს შეკრულობას, ხომ შენ თვითონ...

პასუხის მაგიერ დესპანმა ამოიღო უბიძამ დახვეული ქაღალდი და დახია.

— ყოველივე კავშირი ჩემის იმპერატორისა და ამ სისხლში მოსვრილ გვარეულობის შორის მოსპობილია დღეის იქით, ჰსტქვა პეტროსამ დიდებულის სახის მეტყველებითა.

— ოჰ, ღმერთო ამოიკვნესა თეოდოლაძმა: რაგინდა ჩემგან პეტროს?

— მე მინდა რომ შენ შენს ბედს დაემორჩილოდა გაასხა გოთნი იტალიიდან. შენ და გოდელინდას კი წარგადგენთ განსასჯელად ბიზანტიაში იუსტინიანის ტახტის წინაშე, იქ...

სიტყვა გააწყვეტინა გოთთა საყვირის ხმამ, და ოთახში შემოცვივდა ამოდებულის ხლმებითა მთელი ჯგუფი გოთთა მეომარებისა, რომელთაც წინ მიუძღოდა გრაფი ვიტიგესი.

— ვინ ჰბედავს ამისთანა საუბარს გოთთა მეფის სასახლეში? იკითხა დადინჯებულის ხმით გრაფმა. პეტროსა ერთხანად შეფთხა, მაგრამ მალე მოვიდა თავის გონზედ.

— შენ გრაფო ვიტიგეს, უთხრა პეტროსამ: არ გეკადრება წამოესარჩლო ამ კაცის მკვლელსა. მე მაგას ვიწვევ ბიზანტიაში, რათა წარსდგეს იმპერატორის წინაშე განსაკითხავად.

— ეს გითხრა და შენ, ამელუნგო, მართებული პასუხი ვერ უგე? შეჰყვირა მოხუცებულმა გოთთა წინამძღომელმა, მიუბრუნდა რა სიტყვა მეფესა.

მეფემ ხმა არ ამოიღო.

— მაშ მის მაგიერად ჩვენ გაგცემთ პასუხს, ჰსტქვა ვიტიგესმა: მაშ დაიხსომე შენ, ბერძენო, დაიხსომეთ თქვენც გულმრუდენოდა უმაღურნო რავენნელებო, რომ გოთთა ერი თავის-უფალია და ცისქვეშეთზედ არავინ მიაჩნია არც ბატონათ, არც გამკითხავათ.

— მაშ კაცის-კვლა, სისხლშესვრილი მოქმედება თქვენში განუკითხავად რჩება? იკითხა

პეტროსამ.

— როცა მაგისტანა ამბავი მოხდება ხოლმე ჩვენში, ჩვენვე განვიკითხავთ და სასჯელსაც ვსდებთ. ხოლო უცხოეთელს არ მოვუშვებთ და ნამეტნავად ჩვენს მტერს,—ბიზანტიის იმპერატორს. მას არამც თუ ჩვენს მეფეს არ მივცემთ ხელში, არამედ უკანასკნელს გოთის მონასაცა.

—მაშ თეოდადის ბრალი და სასჯელი თქვენ გადაგხდესთ დღეის იქით. ჩემის ხელმწიფის სახელითა თქვენც გიცხადებთ ომსა, უთხრა პეტროსამ:—თრთოდეთ წინაშე იუსტინიანისა და ბელიზარისა!

ამის პასუხად გოთებმა სიხარულის ძახილი შექმნეს.

პეტროსამ იტალიაში მონდობილი საქმე შეასრულა. რავენნიდამ წასვლის უწინარეს გაუგზავნა იუსტინიანეს დაწვრილებითი მოხსენება მისდა მონდობილ საქმის თაობაზედ და ბოლოს ასე დაასრულა წერილი:

„ამ სახით ხელმწიფეო, შენ ერთის მხრით უნდა კმაყოფილი იყო შენის ერთგულის მოსამსახურისა და მეორეს მხრით მისი,რომ საქმე ასე კარგად დაეწყო იტალიაში. ბარბაროზთა შორის განხეთქილება არის და ორად განიყვნენ: ტახტზედ ზის ყველასაგან მოძულებული მეფე, უნიჰო და ორგული; იტალიის ხალხი ყველგან შენკენ არის; სასწაული რამ უნდა მოხდეს,რომ შენის საწადელის აღსრულებას კეთილი ბოლო არ მიეცეს.

„მხოლოდ ერთი რამ უსაზღვროდ მაწუხებს,ის, რომ მე ვერას გზით ვერ შევიძელ სიკვდილისაგან დამეხსნა უბედური ასული თეოდორისისა. გვედრები დაარწმუნო ჩემი უმაღლესი მბრძანებელი,მეუღლე იმპერატორისა,რომელიც თავის დღეში ჩემი მწყალობელი არ ყოფილა, რომ მე თვითვეულად აღვასრულე მისი ბძანება შესახებ გოთთის დედუფლის ამალასვინტისა, რომლის ბედისათვისაც ასე გულმხურვალედ ზრუნავდა, როცა წამოსვლის წინად ვახლდი

გამოსათხოვნელად ჩემს ხელმწიფას. რაც კი შეეხება თეოდოდს და გოდელინდას, რომელთაც ჩვენ გადმოგვცეს გოთთა სამეფო, ამათ გამო ვბედავ მოვახსენო დიდს ხელმწიფას თეოდორას ერთი კანონი უმაღლესის კეთილგონიერებისა: საშიშარია ხელმწიფის სასახლეს დაუახლოვონ ისინი,რომელთაც ჩვენი ხვაშიადი იციან.“

ეს წერილი გაუგზავნა თუ არა, პეტროსა ბიზანტიაში წასვლის მზადებას შეუდგა. მას უნდოდა ფეხ-დაზმით სიარული, აუჩქარებელი, იონის ზღვის პირ-პირ სვლა, რომ აღლო აელო მისი, თუ ხალხი რას ჰფიქრობს და საით მიიწევს ხალხის წადილი და გულის თქმა. იგი მეტად მადლიერი იყო თავისის მოღვაწეობისა, იტალიაში, როცა ამაზედ ჩაფიქრდებოდა ხოლმე,—და ეძლეოდა ოცნებას მასზედ თუ რა ჯილდო მოელის ბიზანტიაში. პირველი რომ იგი მიდის თავის ქვეყანაში ერთი ორად მიდიარი მასზედ რაც მანამდე იყო,მეორე რომ იქ თავის ქვეყანაში იმედოვნებდა თავადობის მიღებას ჯილდოდ რა რიგად უხაროდა პეტროსას როცა წარმოიდგენდა, რომ იგი დღესა თუ ხვალ,როგორც თანასწორი გვერდთ დაუდგება ნარზესსა, თავის ამპარტავან ბიძაშვილს, რომელმაც ამისათვის არა ფერი კეთილი არა ჰქმნა რა!

რამდენსამე დღის შემდეგ იგი გამოეთხოვა თავის მეგობრებსა რავენნაში, ჩაჯდა დესპანის ხომალდში „ნემეზიდაში“ და წამოვიდა სრულიად კმაყოფილი და ბედნიერი.

რა მიუახლოვდა ბიზანტიას, პეტროსამ თანხმად თეოდორასთან დადებულ პირობისა, გაგზავნა იალქნიანი ნავი ლამპსაკიდამ რომ თეოდორას აცნობონ მისი მოსვლა. აი გამოჩნდა კიდევ ბიზანტის ნავთ-სადგური. ჯერ ხომალდი პეტროსასი ნავთ-სადგურში არ შესულიყო, რომ შორს გამოჩნდა თეოდორას საკუთარი გემი. ის გემი წინ შეხვდა დესპანის ხომალდს და რამდენსამე წუთს შემდეგ მოისმა

გემიდამ ბძანებაცა, რომ ხომალდი დესპანისა შემდგარიყო. როცა ნავი და ხომალდი ერთმანეთს დაუსწორდნენ, ხომალზედ გადმოვიდა ალექსანდრე. მან ხომალდის მმართველს მიაწოდა რაღაცა ქაღალდი. მმართველმა დახედა ქაღალდს თუ არა, ფერი ეცვალა ელდისაგან. ალექსანდრე მიუბრუნდა პეტროსას და უთხრა:

„იმპერატორის იუსტინიანეს სახელითა! შენ სასჯელში მოგცეს და სასჯელად დაგინიშნეს ხერსონესის მადნების თხრა იმისათვის, რომ ყალბი ოქმები შეადგინე, უკანონოდ ახდევინე ხალხს სახელმწიფო გარდასახადი და მტრების ხელში ჩააგდე ასული თეოდორისისა. იმპერატორს გული უთქვამდა რომ შეენდოთ შენთვის, მაგრამ ამალასვინტას სიკვდილით უნუგეშოდ შთომილთა ხელმწიფამ ჩვენმა თეოდორამ გადუშალა იმპერატორს ყოველი შენი ადრინდელი შეცოდება და დაარწმუნა, რომ შენ და გოდელინდას ერთი პირი მიგიციათ და ერთად გიმოქმედნიათ. ყოველი შენი ქონება სახასოდ დაიდვა. ამასთან თეოდორამ ერთი რამ დამაბარა შენთან, უთხრა ეს ალექსანდრემ და მერე ყურში წაჰსურჩულა: თეოდორამ დამაბარა, რომ „შენ თვითონ შენს ჭკვიანურს წიგნში მირჩევდიო ბოლო მოვუღო მას, ვინც ჩვენი ხვაშიადი იცისო.“

ალექსანდრე ისევ თავის გემში ჩაჯდა და პეტროსას ხომალდი „ნემეზიდა“ კი გამობუნდა უკანბიზანტიის ნავთ-სადგურიდამ და სწრაფად თვალიდამ მიეფარა.

(შექვე ოქნება.)

**სახელმწიფო, შედგენილი
ი. ბოზებაშვილისაგან.**

პართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, სახლობაში სახმარებელი, ახალი ვრცელი და შეცვლილი გამოცემა, ფასი ორი შაური. ისეიდება გამომცემლის გრიქუროვის წიგნების მაღაზიაში კუკიის ხიდთან. ვინც ნაღდ ფულზედ ასს, ან მომეტებულს ეგ ზემქლიარს ერთბაშთ იეიდის, იმას ეგ ზემქლიარსი დაეთმობა 9 კანკიკათა.

ღარიბება მასწავლებელთათვის შესახებ ხმარებისა წინეთ მოხსენებული წიგნისა, ფასი ერთი შაური, ისეიდება იქვე და მელიქიშვილის სტამბაში.

ღელა ენა, ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, სახალხო შკოლებში სახმარებელი, გამოცემა პირველი, შექმული მრავალი სურათებითა, ფასი ექვსი შაური, უდაში გადაკრული ცხრა შაური, ისეიდება ვართანოვის წიგნის მაღაზიაში კუკიის ხიდზედ ვინცნაღდ ფულზედ იეიდის ერთათ ოც და ათ ეგ ზემქლიარსა, ან მომეტებულსა, იმას დაეთმობა უქლო ეგ ზემქლიარსი ხუთ შაურათ, უდიანი ორ აბასათ.

ბუნების კარი, ანუ საკითხავი წიგნი დაბალ კლასებში სახმარებელი, მესამე გამოცემა, შევსებული და შექმული სურათებითა და საქართველოს კარტითა, ფასი ხუთმეტი შაური. ისეიდება ვართანოვის მაღაზიაში. ეგ ზემქლიარსი დაეთმობათ თოთხმეტ შაურათ, ვინ თხუთმეტ ეგ ზემქლიარსს ეთათ ნაღდ ფულზედ იეიდის, ცამეტ შაურათ, ვინც ერთათ წაიდებს ოც და ეგ ზემქლიარსა და სამ აბასათ ან ეგ ზემქლიარსს ერთათ შეიდველსა. ვისაც სურს უდაში გადაკრული მიიღოს, უნდა ამ ფასს დაუმატოს სამი შაური.

საყმაწვილო კონა პირველ დაწყებითი მოთხრობებისა ბუნების მეცნიერებიდგან, გამოცემა პირველი, ფასი ექვსი შაური. ისეიდება თფილისში ვართანოვის და გრიქუროვის მაღაზიებში და ქუთაისში სვიმონ ჩომანძისთანა.

ისეიდება უფ. ვართანოვის წიგნის მაღაზიაში ქართული წიგნი **ბლოკა მფხე პრეკლე მორისა** გამოცემული ზაქ. ჭიჭინაძისაგან. ფასი ერთი შაური.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 7 Сентября 1877 г. Типографія Е. Хеладзе. რედაქტორი და გამომცემელი **ილია ჭავჭავაძე.**

საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთ „ივერიის“ განმეორებითი გამოცემის პროექტისა და იდეის ავტორი,

რედაქტორ-გამომცემელი **ნუგ ზარ ჭიაბერაშვილი**

სარედაქციო ჯგუფი: **ნელი დარბაიძე, ნინო კერატიშვილი, ნინო შავაძე, ნინო გლუნჩაძე, ლალი გორჩიშვილი, თამუნა დვალი,**

მერაბ დვალი, აკაკი იობაშვილი, მხატვარი, ბუბა არაბული, დიზაინერი ლაშა ჩხენკელი

პროექტი: ივერია – ნანსული დაბუნება – მომავლის მაღასაჩინაო

პროექტის მხარდამჭერი საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

გაზეთი „ივერია“ აღდგენილია, – განმეორებითი გამოცემა დაწყებულია 2011 წლის 2 აბვისტოს

გამომავალი უს „საგამომავლო სახლი ქართული ელისა“

საიდენტიფიკაციო №404852174

მისამართი: გ. ლეონიძის 11ა; ტელ.: (+995 32) 299 76 53; chiaberashvili@gmail.com